

инновационная активность туристических предприятий имеет устойчивую тенденцию к росту; продолжается изменение качественного состава инновационных процессов в пользу одного направления инновационной деятельности – внедрение информационных технологий в обслуживании.

Ключевые слова: Глобализация, инновационная деятельность Украины, туристический бизнес, транснациональные корпорации.

Summary:

Y. Marynyak. GLOBALIZATION TA INNOVATION IN UKRAINE AND THEIR IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF TOURISM BUSINESS.

The article highlights the key features of the modern economic system – an international concentration of capital and the globalization of economic activities. The main factors of the tourist industry. The influence of external and internal factors on the tourist market. Analyzed the important indicators of capacity of international tourism "the number of arrivals", cash receipts from international tourism. Explore the international tourism market, are divided on the market and outbound tourism. First identified dozens of countries on international tourist arrivals, according to the amount of income from foreign tourism, with international travel costs. Highlight features of the organization of the travel business in trans nationalization. Marked tendency of the present stage of development of TNCs (transnational corporations). Found the historical aspects trans nationalization tourist industry, was to isolate the main historical forms (generations) tourism multinationals are fundamentally different from each other in profile production activities, sources of finance, towards integration, structure and role in the global market.

The characteristics of innovation activity in Ukraine, which is aimed at the development and establishment of the tourism industry. Analyzed indicators of the process of innovation in the tourism industry. Scheduled to be available innovative trends: innovation activity tourism enterprises has steadily increased, continuing change in the qualitative composition of the innovation process in favor of one direction of innovation – the introduction of information technology in the service.

Keywords: Globalization, innovation Ukraine, tourism, transnational corporations.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 06.11.2013р.

УДК 910.4:796.5

Олександр КОЛОТУХА

ГЕОСИСТЕМНА ПАРАДИГМА СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ

В статті розглядаються методологічні та просторові особливості важливого сегменту рекреаційно-туристської діяльності – спортивного туризму – з точки зору геосистемного підходу. Визначено, що територіальна система спортивного туризму являє собою складне специфічне геосистемне утворення, що має суспільно-природне походження, спрямоване на задоволення специфічних туристсько-спортивних потреб людей і отримання при цьому оздоровчих, спортивних, соціальних, екологічних та інших бажаних ефектів.

Ключові слова: системний підхід, спортивний туризм, геосистемна парадигма, територіальна система спортивного туризму.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним із найбільш ефективних видів рекреаційно-туристської діяльності є *спортивний туризм*. Спортивний туризм – це вид активної рекреаційно-туристської діяльності, яка здійснюється в незайманому або слабозміненому природному середовищі, і полягає у проходженні туристських спортивних маршрутів з подоланням різноманітних перешкод природного середовища (перевалів, вершин, порогів, каньйонів, печер, боліт тощо) різними засобами пересування із використанням спеціальних технічних прийомів і спорядження.

У геопросторовому вимірі спортивний туризм стає все більш вагомим сегментом світової туристської галузі, впевнено займаючи третє місце після відпочинково-розважального та пізнавального туризму. За деякими оцінками, на його долю припадає більше 10 % туристсь-

кого ринку світу, а темпи зростання туристських подорожей з активними засобами пересування перевищують середні темпи зростання туризму в цілому. До цього напрямку туризму долучаються люди різного віку, що мають різне сімейне та громадське становище. Спеціалісти пояснюють феномен спортивного туризму зміною моралі та смаків, що відбулися за два останні десятиріччя. Тому існуючі світові туристські реалії потребують наукового обґрунтування проблем геопросторової організації спортивного туризму на основі узагальнення світових тенденцій та їх конкретно-наукового осмислення.

Географія туризму лише порівняно недавно сформувалася як самостійна географічна дисципліна з власним об'єктом та предметом дослідження. У цієї важливої складової соціальної географії, в середині ХХ століття з'яви-

лася необхідність єдиної методологічної основи, що дозволяло б об'єднувати різні наукові підходи в загальну концепцію.

На сьогоднішній день, туристсько-географічні дослідження проводяться за трьома основними напрямками (підходами). Це – системний підхід, просторовий підхід та кластерний підхід. Сучаснішими теоретико-методологічними міждисциплінарними моделями дослідження туризму є концепція соціокультурних середовищ Д.Ніколаєнка, концепція абсолютних та відносних туристичних переваг, концепція сталого рекреаційного природокористування та ін.

Актуальність розробки даної теми впливає із недостатнього наукового обґрунтування спортивного туризму як соціально важливого напрямку рекреаційно-туристської діяльності, необхідності вибору парадигми його дослідження, забезпечення теоретико-методологічними дослідженнями просторову організацію і розвиток спортивного туризму у відповідності з вимогами сьогодення, прогнозування розвитку спортивного туризму в нашій країні та в світі.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Становлення спочатку рекреаційної географії, а пізніше її складової – географії туризму – як нової наукової дисципліни почалося саме з теоретичної моделі рекреаційної системи, висунутої російським вченим В.С.Преображенським у 60-х роках ХХ століття. Окрім нього особливо значний вклад до обґрунтування і розвитку відповідних системних категорій внесли Ю.О.Веденін, М.С.Мироненко, І.Т.Твердохлебов, Е.А.Котляров та ін. Подальший розвиток системний підхід до вивчення рекреації і туризму отримав в роботах В.І.Азара, А.Ю.Александрової, В.О.Квартальнова, І.В.Зоріна, Л.Ю.Мажар, М.О.Саранчі та ін. Елементи системного підходу використані і в роботах зарубіжних авторів – Д.Харвея, П.Хаггета, Р.Хакена, М.Бочварова, С.Сміта, Б.Влодарчика. Завдяки фундаментальним працям названих вчених з методолого-теоретичних проблем, соціальної динаміки, ресурсного освоєння, функціональної та геопросторової структури рекреаційних систем геосистемна концепція є і сьогодні одним з найґрунтовніше розроблених підходів у географічних дослідженнях туризму.

Мета дослідження. Метою дослідження є обґрунтування методологічних та просторових особливостей важливого сегменту рекреаційно-туристської діяльності – спортивного ту-

ризму – з точки зору геосистемного підходу, розробка соціально-географічної моделі функціонування і розвитку цього важливого сегмента туристської галузі.

Виклад основного матеріалу. Одним з найбільш продуктивних у ефективному вивченні просторових аспектів рекреації і туризму, на наш погляд, є *геосистемний підхід* до аналізу територіальної організації туристсько-рекреаційної діяльності.

Геосистемний аналіз територіальної організації суспільства взагалі має на увазі схематичне і спрощене віддзеркалення реальної ситуації у вигляді територіальних систем певного рівня організації з метою вивчення найбільш істотних елементів, зв'язків, властивостей і закономірностей їх розвитку. Теорія географічних систем лежить в основі методики геосистемного аналізу територіальної організації суспільства.

Термін "*географічна система*" (геосистема) ввів російський географ В.Б.Сочава для того, щоб підкреслити системний характер складних географічних об'єктів географічної дійсності. Геосистема розглядалася В.Б.Сочавою як природне утворення [8].

Пізніше Ю.Г.Саушкіним в якості геосистем розглядалися складні земні утворення, що включають одночасно елементи природи, населення і господарства. Цілісність таких утворень визначалася за допомогою вказівок на прямі, зворотні і перетворені зв'язки між господарством, населенням і природою [6]. А вже В.М.Гохманом поняття геосистеми застосовувалося для позначення територіальних систем: природних, суспільних, соціально-економічних, природно-технічних й інших [2]. Одним з видів суспільних геосистем є і територіальні туристсько-рекреаційні системи.

Саме розроблена В.С.Преображенським у 60-х роках ХХ століття концепція *територіальних рекреаційних систем* довгий час відігравала роль базової (практично безальтернативної) концепційно-теоретичної моделі національних рекреаційно-географічних досліджень [4]. Сьогодні ця концепція не втратила привабливості, однак поступово уступає місце сучаснішим теоретико-методологічним міждисциплінарним моделям дослідження туризму.

Пізніше Ю.О.Веденіним було обґрунтовано положення про два пізнавальних типи моделей територіальних рекреаційних систем – суб'єктно- та об'єктноцентрованих, у яких відповідно у центр дослідження ставиться або су-

б'єкт, тобто рекреанти, або об'єкт, тобто територія, на якій здійснюється рекреаційна діяльність [1, с. 22-23]. Можливим є і цілісний підхід, що розглядає ці дві моделі в їх діалектичній єдності.

Територіальна рекреаційна система (ТРС), що відображає відповідний сектор соціально-економічного геопростору, є схематичною та спрощеною моделлю туристсько-рекреаційної діяльності. У основі даної категорії лежить уявлення про рекреаційну систему як базову модель (позатериторіальну за своєю суттю), що відображає рекреаційну діяльність будь-якого рівня і характеру, направлену на відновлення фізичних і духовних сил людини як окремого індивіда, так і суспільства в цілому. Російський географ Л.Ю.Мажар розглядає ТРС як окремий випадок універсальної рекреаційної системи, переведеної в "географічну площину": всі елементи рекреаційної системи отримують топологічну прив'язку в географічному просторі $\Leftrightarrow 3 \Leftrightarrow$.

Таким чином, ТРС – це сукупність елементів сфери рекреації і туризму, об'єднаних просторовими стосунками і взаємозв'язками. Як відомо, рекреація охоплює ширше коло можливостей для задоволення потреб людей у відпочинку, а туризм є одним з видів рекреаційної діяльності, пов'язаним з організацією подорожей і перебуванням людей поза місцем постійного проживання. А "туристсько-спортивний" варіант рекреаційної системи характеризує в основному багатогранну туристсько-спортивну діяльність, не виключаючи задоволення пізнавальних потреб, потреб у відпочинку в процесі організації туристсько-спортивної подорожі.

Розглянемо спортивний туризм з точки зору класичної базисної моделі рекреаційної географії. Як відомо, в базисній моделі такої системи представлені групи відпочиваючих, природні та культурні комплекси, технічні системи, обслуговуючий персонал та орган управління. З цих елементів базисної моделі в спортивному туризмі в повній мірі представлені група відпочиваючих (спортивні туристи), природні та частково культурні комплекси. Технічні системи, обслуговуючий персонал та орган управління розвинуті слабо. Широко використовуються технічні системи, що належать іншим галузям господарства. Функції обслуговуючого персоналу та органу управління, в більшій мірі, виконуються, як правило, самими туристами та створеними ними громадськими туристськими організаціями (ту-

ристськими клубами, федераціями спортивного туризму тощо).

Аналіз туристсько-спортивної діяльності як важливої та соціально значимої складової рекреаційно-туристської діяльності дає право стверджувати, що спортивний туризм є специфічною територіальною системою, у якій у взаємодію вступають три основні агенти – туристи-спортсмени, ресурсна база спортивного туризму та система закладів та установ спортивного туризму. Основні агенти системи "Спортивний туризм" представлені на рис. 1.

Як стверджує російський географ В.В.Свешніков, на відміну від інших форм рекреації розвиток спортивного туризму не веде до формування територіальних рекреаційних систем. Суттєву трансформацію для цілей спортивного туризму, на його думку, відчують поняття рекреаційних ресурсів. Згідно традиційному підходу розгляд їх має сенс тільки з точки зору рекреаційного господарства і є безглуздим з позицій окремого туриста чи їх груп. В спортивному туризмі ці відмінності в значній мірі стираються [7].

Дозволимо собі не погодитися з таким твердженням. Вважаємо, що спортивний туризм є специфічною територіальною рекреаційною системою (рис. 2). На нашу думку, територіальна система спортивного туризму (ТС СТ) є соціальною географічною системою, яка складається із двох взаємопов'язаних підсистем:

- підсистеми "Суб'єкт туристсько-спортивної діяльності" – основної ланки системи – туристів-спортсменів, що вибрали туристсько-спортивну діяльність для задоволення своїх специфічних потреб у спортивному удосконаленні, оздоровленні, пізнанні навколишнього світу, фізичному розвитку та
- підсистеми "Об'єкт туристсько-спортивної діяльності", яка включає ресурсно-туристський потенціал певної території, соціальні передумови формування туристсько-спортивних потреб, матеріально-технічну базу, кадровий потенціал системи спортивного туризму, органи управління цією системою.

Ця система характеризується функціональною (стан підсистем визначається функцією системи в цілому) та територіальною цілісністю. Всі підсистеми об'єднані прямими і зворотними зв'язками, що забезпечує цілісність ТС СТ. Як справедливо стверджує О.Г.Топчієв, "якщо таку схему накласти на реальну рекре-

аційну територію, то вона матиме вже власну назву і називатиметься "територіальною" ⇔9, с. 175⇔.

Складові ТС СТ по відношенню до неї виступають як підсистеми – "суб'єкт туристсько-спортивної діяльності" та "об'єкт туристсько-спортивної діяльності".

Підсистема "Суб'єкт туристсько-спортивної діяльності" стоїть у центрі системи, тобто система є суб'єктноцентрованою. Ця підсистема визначає вимоги до підсистеми "Об'єкт туристсько-спортивної діяльності".

Ці вимоги обумовлені специфічними рекреаційними потребами спортивних туристів. Потреби формуються під впливом таких факторів, як вік людини, стать, соціальна належність, уподобання, стан здоров'я тощо. Дана підсистема характеризується обсягом і структурою специфічних рекреаційних потреб спортивних туристів, вибірковістю і географією їх туристського попиту, різноманітністю і сезонністю туристсько-спортивних потоків. Спеціалізовані рекреаційні потреби та вибірковість визначають основну функцію ТС СТ.

Рис.1. Основні агенти системи "Спортивний туризм"

ТС СТ є відкритою системою – має вхід (суспільні потреби) і вихід (показники ефективності виконання нею своїх функцій).

Ресурсно-туристський потенціал, основною складовою якого є рекреаційно-туристські ресурси, виступає у якості субстрату розвитку системи. В спортивному туризмі цей сегмент системи є специфічним і надзвичайно важливим.

Система спортивного туризму має свій високопрофесійно підготовлений *кадровий потенціал* – інструктори туризму, керівники ту-

ристських походів, гіді-провідники, гірські рятувальники тощо.

Господарство спортивного туризму представлено матеріальною базою туристських клубів та секцій, пунктів прокату туристського спорядження, контрольно-рятувальних служб та ін. Широко використовується матеріальна база інших галузей господарства – транспорту, громадського харчування, торгівлі, культури тощо. Значна частина матеріальної бази спортивного туризму представлена власністю самих туристів – туристським спорядженням,

Рис. 2. Спортивний туризм як специфічна територіальна рекреаційна система

інвентарем, продуктами харчування.

Органи управління спортивним туризмом – федерації спортивного туризму, їх комісії з видів туризму, маршрутно-кваліфікаційна комісія, туристські клуби та секції. І саме господарство, і органи управління ним розташовані на значній відстані від місця рекреаційної діяльності – туристсько-спортивних об'єктів та туристських маршрутів – і впливу на використання рекреаційних ресурсів практично не мають. Однак один з найбільш дієвих елементів органу управління – керівник туристської

групи – знаходиться в складі групи.

Таким чином, аналіз туристсько-спортивної діяльності як важливої та соціально значимої складової рекреаційної діяльності дає право стверджувати, що спортивний туризм є специфічною територіальною рекреаційною системою – територіальною системою спортивного туризму. Спираючись на розробки В.С.Преображенського, Ю.О.Веденіна, спробуємо розвинути власні ідеї щодо структури такої системи та її специфічності (рис. 3).

Автор: Колотуха О.В. за матеріалами [5], 2013 р.

Рис. 3. Функціональна структура територіальної системи спортивного туризму

На нашу думку, територіальна система спортивного туризму включає наступні функціональні підсистеми:

1) *споживачі (туристи-спортсмени)* – центральний компонент ТС СТ. Саме вони зі своїми специфічними туристсько-спортивними потребами, бажаннями і діяльністю виступа-

ють системотворним початком ТС СТ, є основою її функціонування і розвитку. Таким чином, ми вважаємо, що ТС СТ є суб'єктно-центрованою;

2) *природно-ресурсна підсистема ТС СТ* – це компоненти природи, природні об'єкти (у вигляді, у першу чергу, перешкод), які дола-

ються різними засобами пересування людини в природному середовищі і використовуються для організації туристсько-спортивної діяльності;

3) *соціальна підсистема ТС СТ*, яка відповідальна за формування та реалізацію суспільного замовлення на спортивний туризм, сукупності громадських стосунків – спортивно-оздоровчих, пізнавальних, моральних, екологічних тощо, формуючи основні туристсько-спортивні риси соціуму;

4) *виробнича підсистема ТС СТ*, яка об'єднує усі види економічної діяльності, пов'язаної з організацією туристсько-спортивної діяльності (виробництво і прокат туристських засобів пересування, спеціального туристського спорядження, туристського одягу, специфічних продуктів харчування тощо), сукупність туристських підприємств, що виробляють туристсько-спортивні тури;

5) *інфраструктурна підсистема ТС СТ* є сукупністю організацій і установ спортивного туризму, що забезпечують умови функціонування ТС СТ;

6) *атракції* є базовою підсистемою ТС СТ, тому що саме вони привертають туриста на ту чи іншу територію. В якості атракцій можуть

виступати будь-які явища, цікаві туристові і які приваблюють його в туристський район (цю категорію, на нашу думку, необхідно розглядати як суб'єктивну). Цю підсистему можна виділяти окремо, а можна розглядати в складі природно-ресурсної підсистеми. Але роль атракцій є надзвичайно важливою в спортивному туризмі, адже вони є притягуючим об'єктом, центром формування туристсько-спортивних районів (г.Говерла – в Карпатах, г.Ельбрус – на Кавказі, г.Монблан – в Альпах, Великий Каньйон – в Криму, Ніагарський водоспад – в Північній Америці, Південний полюс тощо).

Виходячи з концептуального розуміння туризму як сукупності відносин і явищ, що виникають під час переміщення та перебування людей за межами постійного місця існування і не пов'язаних з отриманням трудових доходів, ТС СТ з географічних позицій можна представити у вигляді трьох географічних підсистем: території, що генерує туристські потоки, транзитної території і території, що реалізує специфічні туристсько-спортивні потреби – туристської дестинації. Зазначені системні утворення є достатніми для формування елементарної / найпростішої ТС СТ (рис. 4).

Рис. 4. Структура територіальної системи спортивного туризму з географічних позицій

Однак в рамках навіть однієї подорожі туриста ТС СТ може виступити в якості полісистемного утворення, тобто в ході подорожі турист може перетнути кілька транзитних територіальних суспільних систем і відвідати більше однієї туристської дестинації, при цьому модель в своєму складі відповідно збільшить кількість транзитних територій і туристських дестинацій.

Отже у процесі розвитку ТС СТ відбувається збагачення її елементного складу та системних зв'язків, ускладнення структури. Тому для повноцінного розгляду будови ТС СТ необхідно враховувати всі її основні і істотні компоненти і зв'язки, при цьому найпростіші ТС СТ при подібному підході також отримають

своє відображення.

Географічні підсистеми ТС СТ можуть розглядатися одночасно в різних масштабах і ієрархічних рівнях, тим самим виявляючи особливості, зумовлені міжсистемною будовою ТС СТ. Наприклад, при будь-якому аналізі ТС СТ територія, що генерує туристські потоки, може розглядатися як великий мегаполіс, транзитні території – в розрізі окремих країн або великих регіонів країни, а туристська дестинація – як туристсько-спортивний район. Надзвичайно важливою територіальною одиницею в ТС СТ виступає саме туристсько-спортивна дестинація.

Таким чином, **туристсько-спортивна дестинація** – це територія, що стала метою

подорожі туриста-спортсмена, яка в силу своїх специфічних, в першу чергу – природних, властивостей здатна задовольнити його туристсько-спортивні потреби. Туристсько-спор-

тивна дестинація включає в себе наступні функціональні підсистеми: туристсько-спортивні ресурси (перешкоди), атракції, транспортну та контролюючу підсистеми (рис. 5).

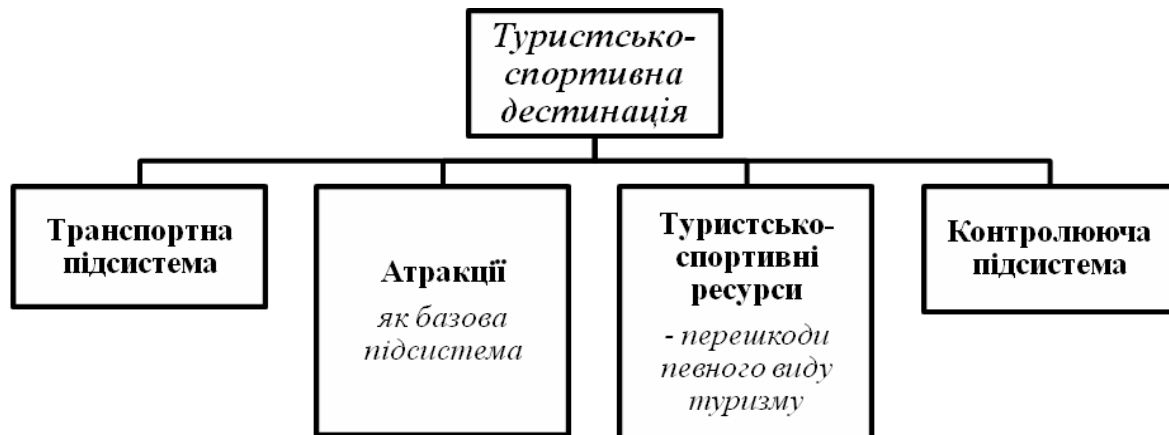

Рис. 5. Структура туристсько-спортивної дестинації

Туристсько-спортивні ресурси (перешкоди певного виду туризму) – їх подолання є метою і головним мотиватором подорожі.

Атракції в моделі тісно пов'язані з туристами, тому що конкретні явища можуть бути атрактивними тільки з позицій суб'єктів. Виходячи з функцій і значущості атракцій, російський географ М.О.Саранча розділяє їх на цільові (вони є метою і головним мотиватором подорожі), супутні (атракції короткочасного та поверхневого інтересу, широко використовуються для насичення програм перебування туристів), нав'язані (атракції, що не цікаві і не притягують туриста, проте в силу включення їх в пакет туру або інших обставин туристи змушені звертати на них увагу) і додаткові (які викликали великий інтерес у туриста вже в ході подорожі). Традиційним є і поділ атракцій за генезисом: природні, антропогенні та природно-антропогенні [5].

Роль *транспортної підсистеми* виступає надзвичайно важливою у питанні доставки туристів до місця початку туристсько-спортивної подорожі, адже це, як правило, транспортно важкодоступні райони. Часто вартість таких під'їздів складає ліву частку вартості подорожі, що, в свою чергу, виступає обмежувальним фактором. Особливу роль відіграє транспортна підсистема у видах спортивного туризму, які використовують різноманітні засоби пересування – велосипеди, автомобілі, мотоцикли, засоби сплаву (байдарки, катамарани, рафти, каяки тощо), вітрильні катамарани.

Роль *контролюючої підсистеми* також є

надзвичайно важливою, адже у більшості своїй туристсько-спортивні походи здійснюються на межі технічних і фізичних можливостей учасників і часто пов'язані з ризиком для життя. Тому важливим є контроль за підготовкою до такого походу та його безпосереднім проведенням. Так, в Україні підготовку туристсько-спортивного походу контролює маршрутно-кваліфікаційна комісія Федерації спортивного туризму. Це – розробка маршруту походу, перевірка досвіду керівника та учасників походу для проходження заявленого маршруту, наявність відповідного спеціального спорядження тощо. Проходження групою туристсько-спортивного маршруту в популярних туристсько-спортивних районах контролюють спеціальні підрозділи контрольно-рятувальної служби. Такі підрозділи функціонують у більшості гірських регіонів світу. Там же, де їх не має контролюючі функції лягають на саму туристсько-спортивну групу. Якщо туристсько-спортивні маршрути пролягають по природно-заповідних та прикордонних територіях, їх проходження додатково контролюється відповідними структурами.

У межах території, що генерує туристські потоки, як підсистеми ТС СТ основними компонентами виступають: потенційні споживачі специфічного туристсько-спортивного продукту, виробники та продавці такого турпродукту, інститути управління. Роллю останньої підсистеми є забезпечення правових, економічних та ідеологічних основ взаємодії суб'єктів, забезпечення інтересів території, і зокрема її суб'єк-

тів, забезпечення безпеки виїжджаючих з туристськими цілями тощо.

Незважаючи на те що для ТС СТ характерна визначальна роль процесів самоорганізації, важливу роль у їх формуванні, функціонуванні та розвитку відіграють інститути управління. Обумовлено це тим, що інститути управління (особливо державні органи управління) в рамках управління географічними підсистемами ТС СТ (наприклад, національні природні парки) повинні, перш за все, забезпечувати інтереси території ("хазяїна") з урахуванням інтересів туристів.

Інститути управління в ТС СТ повинні бути представлені не тільки державними утвореннями, але і включати туристські асоціації, які представляють різні зацікавлені громадські організації. У зазначеному аспекті для туристської дестинації є важливим, щоб суб'єкти ТС СТ в цілях ефективного управління територією тісно взаємодіяли між собою і прагнули до створення єдиної управлінської структури або хоча б "майданчика" для конструктивного діалогу і прийняття рішень. Інститути управління, як і виробнича підсистема, у своїй діяльності повинні керуватися, спираючись на дослідження, обраною філософією, сформульова-

ними баченням і місією, які, в свою чергу, є відправною точкою розробки стратегії, політики і планування розвитку спортивного туризму.

Висновки. Аналіз туристсько-спортивної діяльності як важливої та соціально значимої складової туристсько-рекреаційної діяльності дає право стверджувати, що спортивний туризм є специфічною територіальною рекреаційною системою – територіальною системою спортивного туризму (ТС СТ). ТС СТ являє собою складне геосистемне утворення, що має суспільно-природне походження, спрямоване на задоволення специфічних туристсько-спортивних потреб людей і отримання при цьому оздоровчих, спортивних, соціальних, екологічних та інших бажаних ефектів.

Отже, геосистемний підхід до вивчення туристсько-рекреаційної діяльності розкриває нові можливості географічної науки для усебічного вивчення територіальних туристсько-рекреаційних систем, в тому числі територіальної системи спортивного туризму, як невід'ємної частини суспільних геосистем, які в цілому відбивають просторову організацію життя людей.

Література:

1. Веденин Ю.А. Социально-экономические и географические аспекты исследования территориальных рекреационных систем / Ю.А.Веденин. – М.: Наука, 1980. – 155 с.
2. Гохман В.М. Системный подход в географии. / В.М.Гохман, А.А.Мици, В.С.Преображенский // Вопросы географии. – Сб. 88. Теоретическая география – М.: Мысль, 1971. – С. 65–75
3. Мажар Л.Ю. Территориальные туристско-рекреационные системы: геосистемный подход к формированию и развитию: Автореф. дис... докт. геогр. наук: 25.00.24. / Л.Ю.Мажар – Смоленск, 2009. – 25 с.
4. Преображенский В.С. Территориальная рекреационная система как объект изучения географических наук / В.С.Преображенский // Изв. АН СССР. Сер. геогр. – 1974. – № 2. – С. 34-42
5. Саранча М.А. Территориальная туристско-рекреационная система как комплексное общественно-природное образование / М.А.Саранча // Вестник Удмуртского университета. Биология. Науки о земле. – 2010. – Вып. 3. – С. 58-67
6. Саушкин Ю.Г. Геосистемы и геоструктуры / Ю.Г.Саушкин, А.М.Смирнов // Вестник МГУ, серия геогр. – 1968. – № 5 – С. 27-32
7. Свешников В.В. Самодетельный туризм и некоторые понятия рекреационной географии / В.В.Свешников // Теоретические проблемы рекреационной географии. – М.: Изд-во Моск. гос. ун-та. – 1989. – С.153-157
8. Сочава В.Б. Определение некоторых понятий и терминов физической географии / В.Б.Сочава // Докл. Ин-та географии Сибири и Дальнего Востока. Вып. 3. – Иркутск, 1963. – Вып. 3. – С. 50–59
9. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: Навчальний посібник. / О.Г.Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2001. – 560 с.

Резюме:

Колотуха А.В. ГЕОСИСТЕМНАЯ ПАРАДИГМА СПОРТИВНОГО ТУРИЗМА.

В статье рассматриваются методологические и пространственные особенности важного сегмента рекреационно-туристской деятельности – спортивного туризма – с точки зрения геосистемного подхода. Спортивный туризм – это вид активной рекреационно-туристской деятельности, осуществляемой в нетронутой среде, который заключается в прохождении туристских маршрутов с преодолением различных природных препятствий (перевалов, вершин, порогов, каньонов, пещер, болот и т.п.) различными средствами передвижения с использованием специальных технических приемов и снаряжения.

В геопространственном измерении спортивный туризм становится все более весомым сегментом мировой туристской отрасли, уверенно занимая третье место после развлекательного и познавательного туризма.

Анализ туристско-спортивной деятельности как важной и социально значимой составляющей туристско-рекреационной деятельности дает право утверждать, что спортивный туризм является специфической территориальной рекреационной системой – территориальной системой спортивного туризма. Эта система представляет собой сложное геосистемное образование, имеющее общественно-природное происхождение, направ-

ленно на удовлетворение специфических туристско-спортивных потребностей людей и получения при этом оздоровительных, спортивных, социальных, экологических и других желаемых эффектов.

Территориальная система спортивного туризма включает следующие функциональные подсистемы: потребителей (туристов-спортсменов), природно-ресурсную подсистему, социальную подсистему, производственную подсистему, инфраструктурную подсистему и аттракции. С географических позиций эту систему можно представить в виде трех географических подсистем: территории, генерирующей туристские потоки, транзитной территории и территории, реализующей специфические туристско-спортивные потребности – туристской дестинации.

Геосистемный подход к изучению туристско-рекреационной деятельности раскрывает новые возможности географической науки для всестороннего изучения территориальных туристско-рекреационных систем, в том числе территориальной системы спортивного туризма, как неотъемлемой части общественных геосистем, которые в целом отражают пространственную организацию жизни людей. В статье рассматриваются методологические и пространственные особенности важного сегмента рекреационно-туристской деятельности – спортивного туризма – с точки зрения геосистемного подхода.

Ключевые слова: системный подход, спортивный туризм, геосистемная парадигма, территориальная система спортивного туризма.

Summary:

Kolotukha O. THE GEOSYSTEM PARADIGM OF SPORTS TOURISM.

The methodological and spatial features of important segment of the recreational-tourist activity are examined in the article – the sporting tourism - from the point of view of geosystem approach. The sports tourism is a type of active recreational and the tourism activities in the pristine surroundings, which is the passage of tourist routes to overcoming the various natural obstacles (passes, tops, rapids, canyons, caves, wetlands, etc.), by a variety of vehicles using special techniques and equipment.

The sports tourism is becoming more and more important segment of the global tourism industry in a geospatial dimension, confidently ranking the third after the entertaining and cognitive tourism.

The analysis of the tourist and sports activities as an important and socially significant component of tourism and recreation activities entitles us to claim that the sports tourism is a specific territorial recreational system - territorial system of the sports tourism. This system is a complex of the geosystem's entity that has socio-natural origin, designed to meet the specific needs of the tourist and sports people and to get the health, sport, social, environmental and other desired effects.

The territorial system of sports tourism includes the following functional subsystems: the consumers (tourists-athletes), the natural-resource subsystem, geographical subsystem, the industrial subsystem, the infrastructure subsystem and the attractions. From the geographical point of view this system can be summarized into three geographic sub-systems: the territory; the generating tourist flows; the transit territory and the territory of implementing the specific needs of tourism and sport – a tourist destination.

The geosystemic approach to the study of tourism and recreational activities reveals new opportunities for geography regarding comprehensive study of regional tourism and recreational systems, including the territorial system of sports tourism as an integral part of social geographic systems, which generally reflect the spatial organization of human life.

Keywords: the system approach, the sports tourism, the geosystem paradigm, the territorial system of sports tourism.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 03.11.2013р.

УДК 911.9:502

Петро ЦАРИК

ДО ОЦІНКИ ВИДІВ РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ "КРЕМЕНЕЦЬКІ ГОРИ"

В статті проаналізовано структуру землекористування національного природного парку "Кременецькі гори", проведено аналіз рекреаційних ресурсів та видів рекреаційних занять в межах парку. За допомогою певної методики проведено розрахунок рекреаційної ємності території та нормативні показники рекреаційних навантажень для території парку. Підраховано рекреаційну ємність території парку на теплий та холодний періоди. Подано пропозиції, щодо облаштування території парку для збільшення його рекреаційної ємності.

Ключові слова: структура землекористування, рекреаційна ємність, рекреаційний потенціал, екологічна стежка, види рекреаційної діяльності, рекреаційні навантаження, НПП "Кременецькі гори".

Постановка проблеми у загальному вигляді. Національні природні парки (НПП) як

об'єкти рекреаційно-природоохоронного призначення з'явилися в Україні у 1980 році. Ста-